PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

ABDULLA QODIRIYNING “O‘TGAN KUNLAR” ROMANI FORS TILIDAGI TARJIMASIDA MUALLIF INDIVIDUAL USLUBINING LINGVO-STILISTIK VA SEMANTIK TALQINI

Allamberganova Nafisa Ulug’bek qizi
Tashkent State University of Oriental Studies
70230201– Comparative Linguistics,
Linguistic Translation Studies
E-mail: allamberganovanafisa@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23240226

ANNOTATSIYA

Ushbu yirik ilmiy tadqiqot ishida o‘zbek milliy adabiyoti tarixida roman janrining tamal toshi va eng yorqin namunasi hisoblangan Abdulla Qodiriyning “O‘tgan kunlar” romani matnining fors tiliga Yunus Nurnazarov (Imom Nazar) tomonidan qilingan o‘girilishi (“Ruzgore gozashte” – روزگار گذشته) doirasida muallif individual uslubining berilishi muammolari fundamental va lingvo-stilistik jihatdan tahlil qilinadi. Muallif uslubi — bu yozuvchining o‘ziga xos dunyoqarashi, lirik-psixologik pafosi, sharqona ritorika va milliy-tarixiy muhit ritmini shakllantiruvchi o‘ta murakkab lisoniy qatlam bo‘lib, badiiy tarjimashunoslik tizimida eng qiyin qayta yaratiladigan komponentlardan biri hisoblanadi. Maqolada romanning ijtimoiy-madaniy realiyalari, kiyim-kechaklar, maishiy hayot unsurlari va davrning ma’muriy-siyosiy mansablari tarjimasi leksik-semantik transformatsiyalar kesimida birma-bir o‘rganiladi. Tadqiqot obyekti sifatida Yunus Nurnazarovning Tehron shahrida chop etilgan tarjima matni va Abdulla Qodiriyning o‘zbek tilidagi mukammal nashri asos qilib olindi. Tahlillar davomida tarjimon qo‘llagan transliteratsiya, kalkalash, generalizatsiya va izohli-deskriptiv tarjima strategiyalarining ilmiy adekvatligi hamda poetik transformatsiyalari batafsil dalillangan holda ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: badiiy tarjima, individual uslub, lingvomadaniy realiya, o‘zbek-fors adabiy aloqalari, Abdulla Qodiriy, Yunus Nurnazarov, stilistik transformatsiya, milliy kolorit, IMRAD, adekvatlik, semantik muqobillik.

ABSTRACT

This comprehensive scientific research article investigates the linguo-stylistic and semantic dimensions of the Persian translation of Abdulla Qodiriy’s masterpiece novel “O‘tkan Kunlar’’ rendered into Persian by Yunus Nurnazarov under the title "Roozgore Gozashte" (روزگار گذشته). The author’s individual style reflects a sophisticated system of linguistic choices, lyrical-psychological pathos, Oriental rhetoric, and historical-national structural rhythms, which stand as one of the most challenging phenomena in translation studies. This study deeply explores cultural and historical realia, terminology related to traditional clothing, household goods, and regional administrative-political titles of the 19th-century Central Asian khanates through the lens of lexical-semantic transformations. Methodologically based on a direct comparison between Qodiriy’s

authentic Uzbek text and the Persian edition published in Tehran, the paper illuminates the scientific adequacy, aesthetic shifts, and structural transformations resulting from translation strategies like transliteration, calque, generalization, and descriptive-explanatory translation techniques. The outcomes contribute to the theoretical frameworks of cross-cultural communication, descriptive translation studies, and Uzbek-Persian literary synthesis.

Keywords: literary translation, individual style, cultural realia, Uzbek-Persian literary relations, Abdulla Qodiriy, Yunus Nurnazarov, stylistic transformation, national color, IMRAD paradigm, translation adequacy.

1. Kirish

Madaniyatlararo muloqot va qiyosiy tilshunoslikning markaziy o‘qini tashkil etuvchi yo‘nalishlardan biri badiiy tarjima nazariyasidir. Har qanday millat adabiyotining eng sara durdonalari o‘zga tillarga o‘girilgandagina umumjahon madaniy merosiga aylanadi. Turkiston xalqlarining, xususan o‘zbek xalqining eng og‘ir, qora va kirlik davrlari bo‘lgan 'xon zamonlari' hayotini, sharqona maishiy turmush va milliy o‘zlik qiyofasini badiiy bo‘yoqlarda yorqin aks ettirgan asar, shubhasiz, buyuk so‘z san’atkori Abdulla Qodiriyning “O‘tgan kunlar” romanidir. Ushbu asar o‘zbek milliy tafakkurining lisoniy qaymog‘i bo‘lish bilan bir qatorda, o‘z davrining etnografik, sotsiologik va lingvomadaniy qonuniyatlarini o‘zida saqlagan qomusiy manba hisoblanadi.

“O‘tgan kunlar” romanining fors tiliga Yunus Nurnazarov (Imom Nazar) tomonidan o‘girilishi o‘zbek adabiy salohiyatini forszabon dunyoga, xususan Eron, Afg‘oniston va Tojikiston ilmiy-adabiy jamoatchiligiga tanishtirishda tub burilish yasadi. Biroq, Qodiriy qo‘llagan yuksak uslubiy ohangni, sharqona ritorikani va asardagi g‘oyat murakkab milliy realiyalarni fors tilida qayta yaratish tarjimondan nafaqat yuqori til bilish ko‘nikmasini, balki chuqur filologik-ensiklopedik tayyorgarlikni ham talab etadi. Ushbu tadqiqot asarning Tehron nashri asosida muallif individual uslubining forscha matndagi lisoniy va semantik talqinini tizimli ravishda tahlil qilishga qaratilgan.

Hozirgi kunda filologiya va tarjimashunoslik fanlari oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri — milliy adabiy yodgorliklarimiz va klassik asarlarimizning xorijiy tillardagi adekvatligi va stilistik mutanosibligini fundamental darajada baholash hisoblanadi. Abdulla Qodiriy individual uslubi o‘zining ko‘p qatlamliligi bilan ajralib turadi: unda ham kitobiy-arxaik uslub, ham jonli xalq so‘zlashuv tili, ham arabiy va forsiy izofatli birikmalar mukammal sintezga kirishgan. Mazkur lingvistik qatlamning fors tilida qayta yaratilishi muammosi hozirgacha o‘zbek tarjimashunosligida keng ko‘lamda va IMRAD standarti asosida tizimli ravishda tadqiq qilinmagan edi.

Romandagi har bir so‘z, ibora va realiya muayyan ijtimoiy-psixologik vazifani bajaradi. Tarjimada ana shu uslubiy yukning, portret yaratish san’atining va qahramonlar psixologizmining saqlanish darajasini qiyosiy tahlil qilish o‘zbek-fors adabiy va lisoniy aloqalarining yangi qirralarini ochib beradi. Shu boisdan, darsliklar, akademik tadqiqotlar va OAK talablariga mos keladigan ushbu tadqiqot ishining yo‘nalishi yuqori darajada dolzarb va ilmiy qimmatga ega deb hisoblanadi.

2. Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotning metodologik asosini badiiy tarjima nazariyasining klassik va zamonaviy tamoyillari tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida materialning ko‘lami va murakkabligidan kelib chiqib, quyidagi ilmiy metodlar majmuidan unumli foydalanildi:

1. Qiyosiy-lingvistik va tipologik tahlil metodi: Abdulla Qodiriyning “O‘tgan kunlar” romani asl o‘zbekcha matni (2004-yilgi nashr) hamda Yunus Nurnazarov tomonidan forschaga o‘girilgan “Ruzgore gozashte” (Tehron nashri) matnlari so‘zma-so‘z va jumlama-jumla qiyoslandi.

2. Lingvostilistik va filologik tahlil metodi: Matndagi muallif individual uslubiga xos bo‘lgan badiiy tasvir vositalari, metafora, o‘xshatishlar, epitetlar va ko‘chimlarning stilistik vazifalari o‘rganildi.

3. Lingvomadaniy va etnografik yondashuv: Kiyim-kechak, uy-ro‘zg‘or buyumlari, milliy taomlar va ma’muriy unvonlarni ifodalovchi realiyalar lingvomadaniy birlik sifatida ajratilib, ularning madaniy muqobillik darajasi tekshirildi.

4. Transformatsion tasniflash metodi: Tarjima jarayonida yuz bergan leksik-semantik, grammatik, sintaktik o‘zgarishlar va transformatsiyalar (transliteratsiya, kalkalash, eksplikatsiya, generalizatsiya) filologik mezonlar asosida guruhlandi.

3.1. Abdulla Qodiriy individual uslubida bayon usulining qayta yaratilishi

Abdulla Qodiriy asarda voqealar bayoni va tasvir uslubini o‘ta vazmin, o‘ylantiruvchi va chuqur lirik-falsafiy ohangda tashkil qiladi. Muallifning ushbu o‘ziga xos individual uslubi tarjima tilida ham shunday stilistik ritm va semantik vazminlikni talab etadi. Keltirilgan parchalarni tahlil qilish orqali tarjimonning ushbu ritmni qanchalik bera olganini kuzatish mumkin.

Romanning ilk sahifalarida Otabek portreti va uning hujradagi xomush, o‘ychan holati muallif individual uslubiga xos bo‘lgan psixologizm bilan tasvirlanadi. Asl nusxada ushbu tasvir quyidagicha berilgan:

“Og‘ir tabi’atlik, ulug‘ g‘avdalik, ko‘rkam va oq yuzlik, kelishgan, qora ko‘zlik, mutanosib qora qoshliq va endigina murti sabz urgan bir yigit. Bas, bu hujra bino va jihoz yog‘idan, ham ega jihatidan diqqatni o‘ziga jalb etarlik edi. Qandog‘dir bir xayol ichida o‘lturg‘uchi bu yigit Toshkandning mashhur a’yonlaridan bo‘lg‘an Yusufbek hojining o‘g‘li – Otabek.”

Ushbu parcha Yunus Nurnazarov tomonidan fors tiliga quyidagicha o‘girilgan:

« جوانی است آرام، تنومند و خوش اندام، سفیدگون، بلندبلند با چشمان سیاه و ابروان مشکی متناسب و در واقع اتاق یاد شده با همه نما و جهاز و صاحبش بس دقت انگیز است و جوانی که غرق سبیلهای تازه روییده بود، پسر یوسف بیک حاجی یکی از اعیان معروف تاشکند «آته بیک»خیال و اندیشههای نامأنوس مینشست ».

Lisoniy va stilistik tahlil shuni ko‘rsatadiki, Qodiriy qo‘llagan ‘‘og‘ir tabiatlik’’ birikmasi forschaga آرام (orom — tinch, vazmin), ‘‘ulug‘ gavdalik’’ so‘zi تنومند (tanvarmand — baquvvat), ‘‘ko‘rkam va oq yuzlik, kelishgan’’ birikmalari esa خوش اندام، سفیدگون (xushandom, sepidgoon) tarzida aniq leksik muqobillar bilan berilgan. E’tiborli jihati, muallifning ‘‘qandog‘dir bir xayol ichida o‘lturg‘uchi’’ degan lirik tasviri tarjimada ‘‘غرق خیال و اندیشههای نامأنوس’’(g‘arqi xiyol va andishehayi nomonus — yot andishalar va xayolga g‘arq bo‘lgan) tarzida o‘girilgan. Tarjimon bu o‘rinda eksplikatsiya (kengaytirish) usulidan foydalanib, qahramonning ichki psixologik dunyosini

fors adabiy tilining tasviriy qoliplariga mos ravishda boyitgan. Bu esa Qodiriy uslubiga xos bo‘lgan badiiy bo‘yoqdorlikning tarjimada saqlanishini ta’minlagan.

3.2. Personajlar qiyofasi (portret) tasvirida milliy xususiyatlarning berilishi

Qodiriy portret yaratish maktabining buyuk ustasi sifatida har bir personajning qiyofasini, kiyinishini eng mayda detallarigacha chizib beradi. Asarda Hasanalining tashqi qiyofasi tasvirlangan parcha filologik jihatdan g‘oyat muhim ahamiyat kasb etadi. Asl matnda quyidagicha o‘qiymiz:

“Shu orada hujraga bir chol kirib ul ham mehmonlar bilan so‘rashib chiqdi. Bu chol Hasanali otliq bo‘lib, oltmish yoshlar chamasida, cho‘ziq yuzlik, do‘nggiroq peshonalik, sariqqa moyil, to‘garak qora ko‘zlik, oppoq uzun soqollik edi. Soqolining oqlig‘iga qaramasdan uning qaddida keksalik alomatlari sezilmas va tusida ham uncha o‘zgarish yo‘q edi.”

Ushbu portret forscha matnda quyidagi ko‘rinishni olgan:

«اسم او .در این هنگام ریش سفیدی وارد اتاق شد و او نیز از مهمانها حال و احوال پرسید و بیرون رفت حسنعلی بود، شصت سال داشت، با چهره کشیده، پیشانی برجسته، زردگون، با چشمهای گرد سیاه و ریش بلند با وجود این ریش سپید در قواره وی علائم سالمندی به نظر نمیرسید و قیافهاش نیز .کاملاً سپید به دیده میخورد زیاد دگرگونی نداشت»

Ushbu tarjima parchasi lingvistik tahlil qilinganda, tarjimonning Qodiriy portret yaratish uslubiga to‘liq rioya qilganligi ma’lum bo‘ladi. Jumladan, ‘‘chol’’ so‘zi forschaga milliy etiket nuqtai nazaridan ریش سفید (rishsefid — oqsoqol, chol) deb o‘girilgan. Muallifning ‘‘cho‘ziq yuzlik’’ iborasi چهره کشیده(chehreye keshide), ‘‘do‘nggiroq peshonalik birikmasi پیشانی برجسته (peshoniye barjaste), ‘‘sariqqa moyil’’ so‘zi زردگون (zardgoon), ‘‘to‘garak qora ko‘zlik’’ tasviri esa چشمهای گرد سیاه (cheshmhaye gerde siyoh) tarzida juda aniq va adekvat ravishda o‘girilgan. Qodiriy qo‘llagan tusida ham uncha o‘zgarish yo‘q edi jumlasi forschada قیافهاش نیز زیاد دگرگونی نداشت ko‘rinishida berilib, muallif individual uslubidagi realistik va aniq tasvirlash tamoyili fors tilida to‘liq qayta tiklangan.

3.3. Lingvomadaniy realiyalar tasnifi va tarjima strategiyalari

Badiiy matnda milliy koloritni shakllantiruvchi, muayyan bir xalqning madaniyati, tarixi va maishiy turmushigagina xos bo‘lgan so‘zlar realiyalar hisoblanadi. “O‘tgan kunlar” romani forschaga o‘girilganda, tarjimon o‘zbekona realiyalarni berishda jiddiy lingvistik to‘siqlarga duch kelgan. Biz ushbu realiyalarni asar matni asosida bir necha guruhga ajratib tahlil qilamiz.

3.3.1. Kiyim-kechak va mato nomlari bilan bog‘liq realiyalar

Romanda kiyim-kechaklar qahramonlarning ijtimoiy kelib chiqishini ko‘rsatuvchi eng asosiy uslubiy vositadir. Ayniqsa, Otabek va Kumushning kiyimlari tasvirida muallif turli mato va kiyim nomlaridan keng foydalanadi.

Asl nusxada: “...ustida qora movut sirilgan sovsar po‘stin kiyib bir kishi o‘lturadir. ...bu hujrada qip-qizil gilam, uttalarda bo‘z ko‘rpalarki ko‘rilgan bo‘lsa, munda ipak va adras ko‘rpalar...”

Forscha tarjimada: «*... مردی تکیه به دیوار داده نشسته است، به تن پوستین سوساری با ابره مشکی* hujra *در این ...رنگ دارد فرشهای اطلسی گسترده اند ...*»

Ilmiy-lingvistik tahlil: Bu o‘rinda tarjimon bir nechta qiziqarli strategiyalarni qo‘llagan. Birinchidan, ‘‘sovsar po‘stin’’ birikmasi forschaga پوستین سوساری (poostine soosari) deb o‘girilgan. Ma’lumki, ‘‘sovsar’’ so‘zining ildizi forscha سوسار (suvsar – qunduzsimon yirtqich hayvon) so‘zi bilan bog‘liq bo‘lgani sababli, bu realiya tarjimada to‘liq semantik muqobillikka erishgan. Biroq, ‘‘muallifning qora movut sirilgan’’degan uslubiy jumlasi (ya’ni ustidan qora jun mato qoplangan po‘stin) forschaga با ابره مشکی رنگ (bo abreye meshki rang – qora rangli ustki qatlam/abre bilan) tarzida o‘girilgan. Bu yerda ‘‘abre’’ so‘zi fors tilida kiyimning ustki qismini anglatishi sababli, tarjimon madaniy adaptatsiya usulini qo‘llagan.

Ikkinchidan, o‘zbekona milliy matolar hisoblangan ‘‘adras’’ va ‘‘shohi’’ so‘zlari forszabon kitobxon tushunishi uchun qiyin bo‘lgani sababli, tarjimon generalizatsiya (umumlashtirish) strategiyasidan foydalangan va ularni forslarda keng tarqalgan اطلس (atlas) matosi bilan almashtirib, فرشهای اطلسیyoki تشک های اطلسی (atlas to‘shaklar) deb o‘girgan. Bu milliy koloritning qisman neytrallashuviga olib kelgan bo‘lsa-da, matn tushunarliligini ta’minlagan.

3.3.2. Uy-ro‘zg‘or va maishiy turmush realiyalari

XIX asr o‘zbek hayotining ramzi bo‘lgan ‘‘tancha’’, ‘‘qumg‘on’’, ‘‘ko‘vacha’’ kabi realiyalar tarjimada o‘ziga xos uslubda berilgan.

Asl nusxada: “Otabek mehmonlarni tanchaga o‘tquzib, fotihadan so‘ng Hasanalidan so‘radi...”

Forscha tarjimada: « *آته بیک به مهمانها برای نشستن به دور صندلی تعارف کرد و پس از دعا از حسنعلی پرسید...*»

Ilmiy tahlil: O‘zbek maishiy hayotining ajralmas bo‘lagi bo‘lgan ‘‘tancha’’ (sandal) so‘zi forschaga صندلی (sandali) deb o‘girilgan. Zamonaviy fors tilida ‘‘sandali’’ so‘zi ‘‘stul’’ ma’nosini anglatsa-da, tarixiy kontekstda forslarda ham qishda tagiga isitish moslamasi qo‘yiladigan to‘rtburchak stol ‘‘sandali’’ deb atalgan. Tarjimon tarixiy ohangni saqlash bilan birga, kitobxon chalg‘imasligi uchun sahifa ostida maxsus filologik izoh qoldirgan:

« *۱. صندلی (سندلی): میزی چهار گوشه که پایه های کوتاه دارد و روی آن سفره پهن میکنند، در فصل سرما نیز زیرش تراشه خشک سوخته از گرمای آتشپاره هایش به عنوان گرمکن استفاده میکنند*»

Ushbu akademik izoh tarjimonning deskriptiv tarjima strategiyasidan va ichki matn filologik sharhlash metodidan yuksak mahorat bilan foydalanganini ko‘rsatadi. Bu esa Qodiriy individual uslubidagi etnografizmlarni fors kitobxoniga to‘liq yetkazish imkonini bergan.

3.3.3. Tarixiy-ma’muriy unvonlar va davlat boshqaruvi terminlari

Romanda asar syujeti kechadigan tarixiy davr — Qo‘qon xonligi ijtimoiy-siyosiy muhitini aks ettiruvchi ‘‘qushbegi’’, ‘‘dotqo’’, ‘‘mingboshi’’, ‘‘yorlig‘’’, ‘‘farmon’’, ‘‘rais’’ kabi atamalar Qodiriy uslubining asosiy ustunlaridir.

Asl nusxada: “...Azizbek Qo‘qonning yorlig‘ va farmonlarini iltifotsiz qoldira boshladi... Musulmonqul Normuhammad qushbegiga besh ming sipoh qo‘shib...”

Forscha tarjimada: «*...شنیدیم که امروز نارمحمد قوش بیگی با ...عزیز بیک با طغرا و فرمانهای خوقند ...یک سپاه پنج هزار نفره راه افتاده است*..»

Ilmiy-terminologik tahlil: Tarjimon ushbu atamalarni o‘girishda o‘zbek va fors tillarining tarixiy aloqalariga tayanadi. Jumladan, xon yoki amir tomonidan beriladigan maxsus farmon — yorlig‘ so‘zini forschadagi tarixiy muqobil — طغرا(tug‘ro — podshoh muhri, farmoni) so‘zi bilan almashtirgan. Qushbegi unvoni esa fors tilida ham xonliklar davrida aynan قوش بیگی (qush beygi) shaklida ishlatilgani sababli transliteratsiya qilingan. Bu lingvistik yechim asarning tarixiy uslubini va adekvatligini yuqori darajada taminlashga xizmat qilgan.

3.4. Qahramonlar dialoglari va sharqona ritorika talqini

Abdulla Qodiriy uslubining eng muhim qirralaridan biri — qahramonlar nutqini individualashtirish va ularga Sharqona odob, andisha hamda ritorik silliqlik bag‘ishlashdir. Otabek va Rahmat o‘rtasidagi suhbat tasvirlangan parcha tarjimada quyidagicha aks etgan:

Asl nusxada: “Bizni kechirasiz, bek aka, — deb Rahmat uzr aytdi, — vaqtsiz kelib sizni tinchsizladik. Otabek ularga yuqoridan joy ko‘rsatar ekan, yoqimliq bir vaziyatda: — Tinchsizlamadingizlar, bil’aks quvontirdingizlar...”

Forscha tarjimada: «*میخواهیم آقا بیک، بی وقت آمدیم باعث* rt *خیلی معذبرحمت پوزش آمیز گفت نخیر، ناراحت نشده ام : آته بیک در صدر اتاق به آنها جا نشان داد و شاد و خرم اظهار کرد.ناراحتی شما شدیم بالعکس خیلی خوشحالم کردید...*»

Ilmiy tahlil: Otabek nutqidagi ‘‘tinchsizlamadingizlar, bil’aks quvontirdingizlar’’ degan o‘zbekona andishali ritorik birikma forsiy madaniyatdagi ‘‘ta’rof’’ (taarof) etiketiga to‘liq mos tushadi. Tarjimon fors tilidagi نخیر، ناراحت نشده ام بالعکس خیلی خوشحالم کردید iborasini tanlash orqali Qodiriy qahramonlariga xos bo‘lgan vazmin, muloyim va aslzodaona ritorik uslubni forszabon kitobxonga adekvat tarzda yetkazib bera olgan. Bu esa tarjimaning pragmatik ekvivalentligini ta’minlagan.

3.5. Muallif uslubidagi lirik-psixologik pafos va uning poetik tarjimasi

Romanning uchinchi fasli ‘‘Bek oshiq’’ deb nomlanadi. Unda Otabekning Kumush ishqida chekayotgan ruhiy-psixologik iztiroblari muallif tomonidan yuksak lirik tilda tasvirlangan. Asl matndagi Otabekning uyqusirab gapirgan gaplari muallif badiiy uslubining cho‘qqisidir:

Asl nusxada: “...ichkaridan «ufff» degan ixrash eshitdi... uyqusirash yana takrorlandi: «Oy kabi yuzlar, kulib boqishlar, cho‘chib qochishlar... Uff»”

Forscha tarjimada: «... *مجدداً سخنانی ... به گوش رسید«...اوف ف»از داخل اتاق صدای دردآمیز اوف ف... صورتی مثل ماه، میخندد، رمیده فرار میکند:خوابآلودانه تکرار شد* »

Filologik tahlil: Qodiriy tasviridagi ‘‘oy kabi yuzlar’’ metaforasi forschada صورتی مثل ماه (soorati mesle moh) shaklida aniq berilgan. Eng e’tiborli jihati, muallifning cho‘chib qochishlar degan birikmasini tarjimon fors klassik she’riyati an’analariga chuqur singib ketgan رمیده فرار میکند (ramide faror mikonad — hurkib, cho‘chib qochadi) lirik iborasi bilan o‘girgan. Bu lingvistik transformatsiya Qodiriy individual uslubidagi lirik va poetik pafosni fors tilining o‘z ichki adabiy estetikasi orqali boyitib, muallif uslubini forschada yanada jozibaliroq yangrashiga sabab bo‘lgan.

3.6. Frazeologizmlar va xalq maqollari tarjimasidagi interpretatsiya

Abdulla Qodiriy o‘z asarida xalq tilida keng qo‘llaniladigan maqollar va frazeologizmlardan unumli foydalanadi. Masalan, Akram hojining ‘‘Yurgan daryo, o‘tirgan bo‘ryo emish’’ degan maqoli asarda alohida uslubiy vazifa bajaradi. Forscha tarjimada ushbu maqol یورگان دریا، اولتورگان بوریو امیشtarzida transliteratsiya qilinib, tagida forscha muqobili berilgan. Yoki umr — otilgan o‘q emish iborasi forschaga عمر همانند پرتاب تیر است (omr hamonande partabe tir ast — umr kamondan otilgan o‘q kabidir) deb o‘girilgan. Bu har ikki xalq dunyoqarashidagi umrning o‘tkinchiligi haqidagi falsafiy o‘xshashlikni ko‘rsatadi va tarjimaning semantik adekvatligini taminlaydi.

3.7. Matnning filologik va sintaktik tahlili (Philological Analysis)

Abdulla Qodiriy individual uslubining yetakchi xususiyatlaridan biri — asardagi gaplarning sintaktik jihatdan murakkab tuzilganligi, ko‘p hollarda arabiy va forsiy izofatli birikmalar hamda bir necha ergashgan gapli qo‘shma gaplardan iboratligidir. Tarjimon Yunus Nurnazarov forscha matnni shakllantirishda Qodiriyning ushbu og‘ir, vazmin va klassik sintaktik uslubini saqlab qolish uchun fors tilining badiiy nasridagi ‘‘isofat zanjiri’’ (ezafe) imkoniyatlaridan unumli foydalangan. Bu holat tarjima matniga o‘ziga xos klassik Sharqona ohang berib, Qodiriy uslubining fundamental tabiati forschada buzilmay saqlanishiga xizmat qilgan.

Xulosa

Abdulla Qodiriyning “O‘tgan kunlar” romani fors tilidagi tarjimasida muallif individual uslubining berilishi muammolari bo‘yicha olib borgan lingvo-stilistik va semantik tahlillarimiz quyidagi fundamental ilmiy xulosalarni chiqarishga asos bo‘ladi:

1. Tarjimon Yunus Nurnazarov (Imom Nazar) romanni fors tiliga o‘girishda Abdulla Qodiriyning individual-uslubiy xususiyatlarini, asarning lirik-falsafiy pafosini va tarixiy davr koloritini maksimal darajada saqlab qolishga muvaffaq bo‘lgan.

2. Romandagi o‘zbekona milliy-madaniy realiyalar forschaga o‘girilganda, tarjimon asosan deskriptiv (izohli) tarjima, generalizatsiya va madaniy muqobil (adaptatsiya) strategiyalaridan unumli foydalangan. Sahifa ostida qoldirilgan filologik va ensiklopedik izohlar forszabon kitobxon uchun asar dunyosini to‘liq anglashga xizmat qilgan.

3. Qodiriy uslubining yetakchi chizgilari bo‘lgan personajlar portretini chizish va ularning psixologik kechinmalarini ifodalash mahorati fors tilining o‘z ichki stilistik qonuniyatlari hamda lirik an’analari orqali muvaffaqiyatli qayta yaratilgan.

Ushbu tadqiqot natijalari kelgusida o‘zbek-fors adabiy va tarjima aloqalarini tadqiq etishda, shuningdek, klassik asarlarimiz tili va uslubini xorijiy tillarda adekvat aks ettirish metodologiyasini takomillashtirishda muhim amaliy va nazariy manba bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Qodiriy A. O‘tgan kunlar. Roman. – Toshkent: “Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi Bosh tahririyati, 2004. – 384 b.
2. عبدالله قادری، گذشته روزگار (رمان) / ترجمه یونس نورنظراف (امام نظر)سهیلا یوسفی؛ ویرایش. – تهران: انتشارات خردگان، ۱۴۰۴ . – ۴۹۰ ص.
3. Salomov G‘. Tarjima nazariyasi asoslari. – Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti, 1983. – 250 b.
4. Karimov N. Abdulla Qodiriy va uning zamondoshlari. – Toshkent: “Ma’naviyat”, 2014. – 180 b.
5. Musaev K. Tarjima nazariyasi asoslari. – Toshkent: “Fan”, 2005. – 320 b.
6. Sodiqova M. Badiiy tarjima va milliy kolorit. – Toshkent: “Fan”, 1999. – 145 b.